

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 24.

Sibiu, 27 Noemvrie 1877.

Anul II.

Apare la doue săptămâni. Corespondențele să se adreseze la redacțiunea Teleg. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Influența aerului asupra vinului.

(Urmare).

Cel mai puternic mijloc de a ferî vinurile de oțetire și multe alte neajunsuri consistă în observarea unei curățenii desvârșite și întrebuințarea de vase și unelte cât mai bune.

Privind lucrul sub cel din urmă punct de vedere observăm, că majoritatea vierilor și comercianților noștri de vin se scumpesc a'și procura vase solide, bine lucrate și legate cu cercuri de fer, preferind a cumpăra buți și butoaie rele sub cuvânt de efinătate. Considerând pagubele și neajunsurile împreunate cu asemenea vase, repararea și în deosebi legatul lor în aproape fie-care an; considerând, că ele nu arareori se descheie sau plesnesc pe când mustul se află în ferbere sau când se descarcă și se slobod în pivniță, — trebuie negreșit să condamnăm datina vechie, după care proced vierii noștri în cumpărarea vaselor de vin. Să proscriem dar această datină și să sfătuim pre acei cari au a face cu vinuri a nu'și mai procura decât vase bune, solide, exact măsurate și legate cât mai trainic. Adevărat că vor trebui să le plătească mai scump, însă bunele servitii ce ele fac vor resplăti cu prisos diferența și așa nu tocmai mare a prețului. Atunci vierii și birtășii nu se vor mai văera mereu, că vinul curge în șiroaie, că a perdut din tăria și bunătatea preavută, înflorind și resuflând printre doage, că cercurile se frâng și doagele se incovoie etc.

Când cumpărăm buți și alte asemenea vase să nu uităm a examina gaura cepului care, nefiind pe deplin rotundă, adese ne silesce a înveli cepul cu fășii de pânză, sdrențe, foi de cucuruz etc. Aceste absorb vin și succesive se acoper pe din afară cu un strat de floare vinoasă sau oțetoasă. Nu trece mult și sdrențele încep să miroasă a oțet. Aplicând astfel de sdrențe la alte cepuri sau și numai reînfașurându-le în jurul cepului de mainante, prea ușor se întemplă ca floarea să

ajungă în vin, dând ansă la oțetire etc. De cum va înfașurarea cepului ar fi neapărată, atunci să observăm cea mai rigoroasă curățenie, spălând și opărind sdrențele până a nu le reînfașura resp. aplica la un alt cep.

Deși nu aparține strâns la materia ce tratăm, vom atinge totuși o cestiune, care va contribui și ea la lămurirea obiectului nostru. Este vorba de influența ce are ferul asupra vinului, influență ce numai de vre-o câți-va ani incoace s'a constatat a fi stricăcioasă.

Ferul ajunge în must sau vin, parte lăsând una sau altă unealtă de fer timp mai îndelungat la un loc cu strugurii pisați, parte și cu deosebire, având mustul sau vinul pe unde veni în contact cu șiroafele sau cuiele, cu cari este țintuită ușița dela cepul buții. Ferul din șiroafe, cuie etc. cuprinde aproape totdeauna o cătățime oare-care de carbon (cărbone) și alte substanțe străine, cari pot atribui vinului un gust neplăcut. La afumatul buților, repetim, pucioasa se combină cu oxigenul aerului; productul combinării este acidul sulfuros, un gaz care, venind în contact cu ferul și apa cuprinsă în vin, dă nascere la un gaz puturos, numit hidrosulfure, care atribue vinului un miros cu totul străin. Scopul ce se urmărește afumând buțile goale consistă în producerea de acid sulfuros, care să scutească buțile de mucețire; însă ferul, ce s'ar afla în bute consumă oare-cum acidul sulfuros, așa că nu trec doue săptămâni și butea reincepe să mucețească.

Să resumăm :

Prin carbonul și alte materii străine cuprinse în fer, vinul ușor poate căpăta un gust neplăcut; ferul îndepărtează acidul sulfuros, nimicind astfel efectul afumatului cu pucioasă; ferul în contact cu acidul sulfuros produce hidrosulfure, un gaz, care atribue vinului un miros neplăcut; în sfârșit adaugem, că ferul contribuie la înegrirea vinului, o boală din cele mai periculoase.

• Aceste scăderi sunt de ajuns spre a condamna pentru totdeauna datina ce au unii vieri,

de a lăsa uneltele de fer să stee timp îndelungat în vasele cu struguri pisăți sau cu must. Șiroafele ușiței dela cep trebuie înțepenite astfel, încât să nu aibă pe unde veni în atingere cu vinul. Dacă da, atunci nu rămâne decât a pune ușița să se usce bine, tornând apoi asupra șiroafelor sau cuielor resină fluidă.

Asupra vinului matur și vechiu, chiar și pe când se trage dintr'un vas într'altul, aerul are o influență stricăcioasă. Renumitul Pasteur a dovedit, că vinul are însușirea a absoarbe aerul cu repejune; oxigenul aerului dispare succesive împreună cu diverse materii netreb-nice, îmbunătățind cu chipul acesta calitățile și în deosebi culoarea și gustul vinului. Chiar și după ce a ajuns la culmea dezvoltării sale, vinul nu înceată de a absoarbe aer; dar de acum încolo, în loc de materii netreb-nice, oxigenul îndepărtează tocmai materiile proprii vinului bun. Cine n'a observat d. e., cât de repede „se trezesce“ până și vinul cel mai escelent, rămânând în sticle? Ce poate fi dar mai potrivit decât a folosi toate mijloacele disponibile pentru a feri vinul odată matur de contactul aerului. Între aceste mijloace se numără și întrebuițarea de cepuri înzestrate cu pori cât mai mici. Și în adevăr, cepurile preparate din lemn de stejar sau teiu sunt mult mai recomandabile decât cepurile din lemnul atât de poros al bradului. Spre a astupa porii aproape ermeticesce ne putem servi între altele de parafină topită, în care cufundăm puțin partea din sus și din jos a cepurilor uscate. Parafina este o materie relativ foarte efțină și insolubilă în vin și de aceea nici că poate atribui vinului vre-un gust sau miros neplăcut.

Scădând vinul cât de cât, vreana sau cepul de de-asupra în curând se uscă și se contrage, îngăduind intrare aerului. Deci nimic mai practic decât a ne servi de cepuri foarte lungi, cari să rămână totdeauna umflate de vinul ce le încungiuură; căci venind cât mai puțin în atingere cu vinul, acesta în virtutea puterii capilare se ridică de-a-lungul cepului, întocmai precum se ridică oleiul de-a-lungul feștili.

Cam aceste sunt condițiunile principale ce trebuie să întrunească vasele de vin și în deosebi buțile.

Să trecem acum la un alt șir de idei, espunând pe scurt diversele îngrijiri, la cari buțile trebuie supuse, dacă este să conservăm vinul în stare bună.

Incepem cu *buțile noue*. Noul lemn de stejar cuprinde o cătățime considerabilă de materii solubile cari, dacă buțile nu s'au fost opărit și spălate, ajung în vin, atribuind acestuia

un gust neplăcut și o culoare întunecată. Apa ferbinte străbate în lemn și înlătură acele materii precum și aerul din pori mult mai bine decât apa rece. Unii îndatinează a întrebuița apa în amestec cu o porțiune de var ars; însă varul se împreună întim cu nesce materii cari, fiind insolubile în apă, nu se pot îndepărta cu ocasiunea spălatului și cari mai târziu trec în vin. Apa „aspră“ de fântână încă nu este de recomandat, tocmai fiind că cuprinde mult var. La opăritul și spălatul buților să ne servim așadar de apă curgătoare sau de ploae. Apa văroasă mai are și scăderea, că descolorează vinul roșu. Aceeași se poate zice despre buțile noue; de aceea buțile mai vechi se potrivesc mai bine pentru vinul roșu decât buțile noue.

Buțile mai vechi se spală în modul obicnuit, apoi se așează de așa, încât să se svēte bine; căci afumate fiind înainte de a se fi scurs restul apei, aceasta se combină cu acidul sulfuros, rezultând mai târziu acid sulfuric (vitriol), care atacă doagele de din jos. De altă parte se știe, că buțile, stând umede, cu vreme putrețesc și se strică. Afumatul cu pucioasă are să urmeze pe dată ce apa s'a scurs cu desevărsire și buțile s'au svētat binișor.

Buțile de curând deșertate trebuie mai ăntei afumate și apoi spălate înainte de a le umple cu must sau vin nou, una spre a îndepărta rămășițele pucioasei, alta spre a nu arunca mustul în brațele unei sau alte boale, de care a pătimit poate vinul deșertat. Buțile muceđite se spală mai ăntei cu apă rece și apoi se opăresc; altcum se ivesc materii puturoase, cari străbat în lemnul încălđit, atribuind vinului un gust neplăcut.

Buțile, în cari s'au fost ținut untdelemn proaspēt, nu atribuesc vinului gust rău, umplute fiind îndată sau curând după ce s'au scos untdelemnul. Alta este, dacă au fost umplute cu oleiuri rāncede sau dacă au stat goale timp îndelungat. În asemenea casuri materiile rāncede trebuie înlăturate cu desevărsire. Spre acest scop se recomandă opăritul cu leșie tare de soda, care se poate prepara, disolvând 1 chg. soda cristalisată în 2 chg. de apă, apoi se adauge 150 ctg. var stins și se ferb împreună. Cu leșia ce astfel rezultă se clătesce butea pe din lăuntru, după aceea se toarnă apă ferbinte, rostogolind butea de repetite ori. În sfirșit butea se umple cu apă în amestec cu puțin vitriol; altcum vinul roșu perde o mare parte din culoarea sa.

(Va urma).

D. Comșa.

Statul albinelor.

(Trad. din Dr. L. Büchner „Aus dem Geistesleben der Thiere“).

(Urmare).

In acelaș mod albinele, cari au o împărăteasă și li se dă in grije pui cu făină de ceară împărătească, ii aruncă indata afară din cămăruțe și sug setoase sucii nutritor. Din contră, dacă ele sunt lipsite de împărăteasă, atunci transformează cămăruțele in cămăruțe împărătesci și cresc din pui împărătesei!

Inse cu mult mai bine și mai iute, ca albinele insele, poate omul sau cultivatorul de albine ajuta unui stup orfan prin aceea, că'i introduce altă împărăteasă. Dar această introducere este împreună cu deosebite greutăți din cauză, că albinele unui stup nu suferă intrănsul decât pe ai lor și străinii, pe cari ii deosebesc, probabil, prin miros, ii resping sau ii omoară. Tot așa ar trebui s'o pătească și împărăteasa străină, care la prima sa sosire se primesce cu o zizăire mănioasă, dacă iscusința omului n'ar fi inventat așa numita *căsulie de matcă*. Aceasta este un vas, impletit din sirmă subțire, in care se inchide împărăteasa, ce vrem a o octroi unui stup orfan. Ingrăditura opresce pe albinele a ucide indata pe noul venetic și le dă răgaz a'l cunoasce și a'l recunoasce de noua împărăteasă sau a se deda cu dănsa.

Un astfel de experiment, majorul *Schallich* din Ludwigsburg il descrie in mod foarte intuitiv intr'o epistolă datată din 17 Noemv. 1875 și adresată autorului:

„In Laudenbach, valea Verbach, preotul este unul dintre cei mai insemnați cultivatori de albine ai Virtsbergiei. La el am vădut, cum scotia mierea din cămăruțe, și albinele apoi nu erau așa de simple, a'și face cămăruțe noue, ci cărau fără nici un scrupul mierea in cămăruțele zidite de antecesoarele lor. Dacă ar merge numai după instinct, ele ar zidi cămăruțele in mod instinctiv odată ca și de altă dată! La acel preot am vădut un mic și drăgălaș experiment. Este cunoscut, că locuitorii unui stup nu primesc pe un străin. Preotul luă o albină și o puse intr'acele, cari păziau un alt stup. Aceste din urmă năvăliră asupra veneticului băgat cu de-a sila il omoriră și'l aruncară jos. — Odată se întemplantă, ca un stup să'și peardă împărăteasa; și era să i se dea o domnitoare nouă. Dacă s'ar fi introdus fără multă socoteală o împărăteasă străină in stupul orfan, vighilii și-ar fi implinit orbesce și in „mod instinctiv“ datorința, omorindu-o la moment. Din cauza aceasta lucrul trebuia apucat cu mai multă istețime. Dacă noi am in-

țelege limba albinelor, atunci la toată întemplantă, o vorbire potrivită, in care s'ar fi atras atențiunea la onoarea mare și la datorințele lor viitoare, ar fi avut succes. Albinele ar fi dobândit timp a'și stăpăni simțemintele lor pătimase și a se *cugeta* inainte de a lucra. Acest timp trebuia dat lor intr'alt mod. Spre acest scop cultivatorul nostru de albine avea o cursă mititică și drăgălașă făcută din sirma cea mai fină. In ea aședă el împărăteasa dimpreună cu vr'o câte-va albine, lipi o găurice cu ceară și puse aparatul inaintea stupului, căruia voia a'i da un nou guvern. Se înțelege, că albinele se aruncau „in mod instinctiv“ asupra cursei mititice și voiau a omori pre cei din trăsna; inse sirma ii scutia. Uciătorii se isbiau cu vioiciune de sirmă; dintr'odată inse vedeau, că inaintea lor se află o măjestate. Turbarea se aședă; și ele incungiurau pre domnitoare, admirându-o și inchinându-se ei. Vestea evenimentului imbucurător se lăți cu iuțimea fulgerului in intrăg stupul, care da espresiune simțemintelor sale prin un zizăit de bucurie. Mulțime de popor părăsi stupul și alergă afară, pentru a vedea pe împărăteasa și a o asigura de cea mai mare supunere. Scurt timp a ținut plebiscitul, care pretindea cu unanimitate primirea străinei de împărăteasă. Rușinați pentru primirea vătămătoare, păzitorii se dederă in lături; și după o inspecțiune rigoroasă a prinsorii se delătură ceara, care astupa borta, și domnitoare din mila lui Dumnezeu (sau a preotului — autorul) fu condusă pe tron. Și suita ei a remas intactă. Nu cred, că împărăteasa va fi trebuit să depună mainainte vre-un vot solemnel. Ea fu intimpinată cu incredere obștească, căci nici odată o împărăteasă n'a înșelat pe poporul ei (!).

„Faptul, pre care se basează această istorioară il va adeveri preotul din Laudenbach.“

Restituirea măestrită a unei împărătesei moarte sau delăturate prin alta sau străină este de altcum cu atât mai ușoară, cu cât trece mai mult timp dela perderea ei sau cu cât albinele au mai mult timp pentru a uita domnitoare lor vechie. Aceasta se întemplantă deja in curs de 24—30 oare. *Huber* a dat unui stup, orfan de 24 oare, o împărăteasă nouă. Albinele, ce se aflau in apropiere o atingeau cu antenele, o pipăiau cu botul pe toate părțile trupului, o imbiau cu miere, băteau din aripi, formând un cerc in jurul domnitoarei. După aceea făcură loc altora, cari se purtau in acelaș mod, devenind astfel cercul tot mai larg. Toate băteau apoi din aripi, se scuturau fără vălmășag și fără larmă, tocmai ca și când ar fi avut o simțire foarte plăcută. Punându-se împărăteasa in mișcare, ele deschiseră cercul, formară un spa-

lir, și o însoțiră. Sosind ea pe cealaltă parte a fagurului, unde până aci era liniște deplină, i se făcu aceeași primire. Lucrătorii, cari se ocupau cu clădirea cămaruțelor împărătesci, sistară lucrul îndată, aruncară larvele împărătesci afară și consumară făina de ceara împărătească, adunată în jurul lor! De aci încolo împărăteasa fu recunoscută de întreg poporul și era ca acasă. De altmintrelea albinele sunt animale cu foarte multe toane și astăzi primesc cu cea mai mare plăcere o împărăteasă importată, pe când mâne se aruncă asupra ei cu o furie adevărat diabolică, fie că li se dă 24 fie 48 oare după ce au devenit orfane. La încercările de a introduce soiul italian de albine în Germania, i s'a întemplat baronului *Berlepsch*, ca dintre patru împărătese ce le-au introdus într'un stup străin cu cea mai mare grijă, cel puțin *trei* să fie impuse, ciungărite, nădușite sau alungate afară, pe când în vara următoare el a făcut experiențe cu totul contrare. În tot cazul pare, că un stup orfan numai atunci primește fără rezistență o împărăteasă străină, după ce simțământul sau cunoștința orfanității s'a răspândit în întreg stupul și s'a împărțit fie-cărei albine. Până când aceasta nu s'a întemplat, nu ne putem mira, dacă o împărăteasă străină se tractează și maltratează ca atare de majoritatea albinelor.

Aproape cu neputință este, a importa la popoare orfane, cu o *pseudo-impărăteasă*, o împărăteasă nouă, fiind-că ele trăiesc în închipuire că au deja una. Și lucrătoarea, care ouă, omoară ușor pe importata împărăteasă adevărată, fiind că ea însăși se crede împărăteasă. „Instinctul,” care nici când nu greșese, nu le spune așadară, în ce eroare se află ele de astădată, tocmai precum nu le spune nici albinelor, ce trăiesc în pământ, când ele pentru conservarea și acoperirea ouelor lor taie foaia prea mare ori prea mică sau când greșesc în alegerea foilor (Reimarus, 2 ed. p. 181). Nici pisma descrisă a împărăteselor de albine către rudeniile sale împărătesci, care le impinge la omor, nu poate fi urmarea unui impuls instinctiv, provocat prin considerație către binele obștesc, fiind-că nici decât nu se poate înțelege, din ce cauză în statul albinelor întocmai ca și în statul furnicilor, să nu poată trăi lângă olaltă mai multe împărătese; deoarece-ce o asemenea instituțiune mai mult ar sporî decât ar jigni binele obștesc. Ba se și află unele rase de albine, d. e. cea egipteană, cari într'adevăr trăiesc cu mai multe împărătese. În alungarea deasă din stup a împărătesei vechi s'ar pute recunoaște cel mult un avantaj pentru răspândirea speciei prin formarea de roiuri noue! Așadară mai că nu poate purta vina alt ceva, decât dorința după monarchism, moștenită din generațiune în generațiune, dorință cu care se

împreună conștiința conturbătoare a fi silit, ivindu-se o rivală în stupul vechiu, de a renunța aci la domnie și a căuta un nou adăpost. La aprețierea acestei împrejurări însă nu trebuie uitat, că împărătesele mai tinere de regulă sunt și mai fecunde, decât cele mai bătrâne; și că prin urmare albinele insele se ved indemnate prin un impuls, provocat succesive de selecțiunea naturală în lupta pentru existență, a favorisa în tot chipul schimbarea guvernului.

(Va urma).

Principii și fundamente de ortografia daco-română.

(Urmare).

Paradigma II. Aci aparțin cuvintele de genul fem. terminate în *e*, cari primesc articolul *a* diftongit în *ea*, d. e. parte partea, muiere muierea, stare starea.

E din capet în toate casurile nearticulate dar declinabile se strămută în *î*. Declinațiunea se face deci astfel:

<i>sing.</i>	<i>plur.</i>
Nom. rugăciune	rugăciuni
Gen. rugăciuni	rugăciuni
Dat. rugăciuni	rugăciuni
Acus. rugăciune	rugăciuni
Voc. rugăciune	rugăciuni
Abl. rugăciune	rugăciuni

Î, care joacă aci rolul principal, este inmoiat. Adăugând articolul *a* la aceste terminațiuni rezultă următoarea declinațiune:

<i>sing.</i>
Nom. rugăciune- a
Gen. rugăciuni- î
Dat. rugăciuni- î
Acus. rugăciune- a
Voc. rugăciune
Abl. rugăciune- a

În plural *î* din forma nearticulată, căpătând articolul, se strămută în *i* cu son de vocală, d. e. rugăciuni-*le*, rugăciuni-*lor* etc.

Sunt câte-va adjective, cari se sfîrșesc în *e* și cari se declină întocmai substantivelor, d. e. mare, tare, dulce, verde etc. precum și pronumele care. Adjectivele și substantivele articulate primesc terminațiunile articolului, ear cele nearticulate primesc terminațiunile nedeterminate, d. e.

<i>sing.</i>	
Nom. muiere- a	mare
Gen. muieri- î	marî
<i>plur.</i>	
Nom. muieri- le	marî
Gen. muieri- lor	marî etc.

sau:

<i>sing.</i>		
Nom. mare-a		muiere
Gen. marî-i		muieri
<i>plur.</i>		
Nom. mari-le		muieri
Gen. mari-lor		muieri etc.

In gen. și dat. ne întâlnim cu doi *î*, unul din cuvântul nearticulat și altul din articol. Acești doi *î* în declinațiune se scriu de cătră etimologiști cu *ii*, ear de cătră fonetiști cu *îi*; în amândouă casurile se rostesc ca un *i*, d. e. muierii, muierii. Cum este mai bine? Cei doi *î* s'au contras, contopindu-se într'un singur *i*. Această contractiune trebuie însemnată cu semnul contragerii, scriindu-se: muierî. Cu chipul acesta ne apropiem de declinațiunea latină, unde în gen. este *mulieris*, în dat. *mulieri*. În limba noastră s'a eliminat litera *s* ca în toate celelalte cuvinte. După cum vedem, precum în multe altele așa și în privința declinațiunii limba noastră este mai aproape de cea latină decât celelalte limbi romanice.

Presupunerea falsă, că articolul *a*, în gen. și dat. sing. se schimbă în *ei*, a dat naștere la o mare confuzie în privirea declinării cuvintelor terminate în *e*, scriindu-se: muierî și chiar muieri-ei.

În limba populară și în aproape toate cărțile cu cirile cuvintele în chestiune s'au rostit și s'au scris foarte bine în gen. și dat. cu articol, și anume: *русичский, икиничский, стрий* și mai târziu: *кенигичий* etc.

În literatura și mai ales în gramaticile de astăzi aflăm scris: dreptatei, bunătății, vatemarei etc., în totală deosebire de modul cum rostescă poporul. Prin aceasta s'a dat lovitură cât de crâncenă pronunțării populare, începând unii a rosti *дрептатеи* în loc de *дрептаций*. În consecință în plur. ar trebui să scriem și să rostim: *дрептатеае* în loc de *дрептациае*.

Dnul T. Cipariu (pag. 120) ne spune, că în cărți se află și: ascultarei, sanetatei, pacei etc. Cuvintele astfel scrise sunt foarte rari și, după părerea mea, se pot privi de greșeli ortografice, cari s'au străcurat în cărțile cu cirile, întocmai precum se străcură în literatura de astăzi.

Să trecem acum la cuvintele de gen. masculin.

Cuvintele de acest gen. se termină în *u* întreg sau jumătățit, d. e. codru, corbu etc. sau în *e*, d. e. șerpe etc. Articolul lor este *lu* sau *le*, cari se declină astfel:

	<i>sing.</i>		<i>plur.</i>
Nom.	<i>lu</i>	<i>le</i>	<i>î</i>
Gen.	<i>lu-i</i>	<i>lu-i</i>	<i>lor</i>
Dat.	<i>lu-i</i>	<i>lu-i</i>	<i>lor</i>
Acus.	<i>lu</i>	<i>le</i>	<i>î</i>
Voc.	<i>le</i>	—	<i>lor</i>
Abl.	<i>lu</i>	<i>le</i>	<i>î</i>

Acest *î* din plur. ar trebui să fie *li*, cum este în cuvintele de gen. fem. terminate în *le*; însă după firea

limbei noastre *li* s'a innoiat în *î*, d. e. mulier, muier etc.

În limba italiană aflăm articolul *lo* și *il*; plur. *gli* și *i*. Acest *gli* se rostescă ca *lyi*; articolul se pune însă înaintea cuvintelor așa că cei doi *i* din sing. sunt îndepărtați unul de altul, d. e. *lo sposo*, *il padre*, pl. *gli sposi*, *i padri*. Dar în limba română articolul se pune la capetul cuvintelor, unde se întâlnesc cei doi *i*.

Cuvintele de gen. masc. terminate în *u* și *e* primind articolul se declină în modul următor:

<i>singular:</i>		
Nom., acus. și abl.	<i>lupu-lu</i>	<i>șerpe-le</i>
Gen. și dat.	<i>lupî-lui</i>	<i>șerpe-lui</i>
Voc	<i>lupu-le</i>	—

<i>plural:</i>		
Nom., acus. și abl.	<i>lupî-i</i>	<i>șerpi-i</i>
Gen., dat. și voc.	<i>lupi-lor</i>	<i>șerpi-lor</i>

Aci ear ne întâlnim cu doi *î*, cari până acum s'au scris când *ii* când *ii*, deși se rostesc simplu ca *i*. Eu și aci află o contrageră proprie din două vocale asemenea și de aceea trebuie pus semnul contragerii, scriindu-se: lupî, șerpî.

Cuvintele, cari se termină în *iu*, d. e. ochiu, mănunchiu, unghiu, următoriu etc., în plur. primesc doi *î*, ear cu articol trei *î*, d. e. ochiî, ochiî-i. Avem analogie în limba italiană, d. e. *occhio*, plur. *occhi*, unde cei doi *î* se scriu cu *j*, care se rostescă ca *i*.

După părerea mea, cel d'ântei *î*, care aparține la rădăcina cuvântului, are să rămână intact, ear *î* provenit din *u* trebuie contras după regula de mai sus, scriindu-se: ochî, ochiulu, ochiî etc. În pluralul nearticulat nu ne rămâne decât să scriem cu doi *î*, adică ochiî, următorii etc. În tot cazul este mai rațional a scrie cu doi *î* decât a lăsa pe unul afară.

Sunt câte-va cuvinte, cari se sfîrșesc în *iu*, d. e. albiu, gălbiniu etc. *I* din rădăcină are să rămână intact, ear *u* se schimbă în plur. în *î*, care se contrage cu cel din articol, scriindu-se: gălbiniu, gălbiniulu, gălbiniî. Italienii încă scriu: *il ziu*, *i zii*. Avem cuvinte, în cari se întâlnesc câte patru și chiar cinci *i* după etimologie, d. e. copilulu, pl. copiii, care ar trebui scris: copiii; filius, fiulu, fiii, fiî etc.

g) *I innoiat sau î.*

În limba noastră de astăzi *î* se află:

1. În gen. și dat. articolului substantivelor și adjectivelor feminine nearticulate, terminate în *e*: *î*, *cereri*, *mari* etc. precum și în pluralul nearticulat; de asemenea în gen. și dat. substantivelor și adjectivelor masculine articulate: *omuluî*, *berbeceluî*, și în plur. nearticulat: *porci*, *berbeci*, *buni*, *tari* etc. *Î* se mai află la verbe în pers. a 2-a, sing. și pl. în toate timpurile: *măncî*, *faceți*, *băteaî*, *băturăți* etc.

2. *Î* se află provenit din *i* în silabă scurtă lângă *z-a* și *u*, d. e. următoriu, laboratoriu, negociu, soată, amiceată etc.

3. In imperfectul indic. de a IV. conj. latină, d. e. audiebat, din care cădând *b*, *e* cu *a* s'au contras și diftongit și astfel inmoindu-se *i* a rezultat triftongul *iea*, rostindu-se: locuiea, împărățieai, murieau etc.

4. *Ī* provine din *l*, uneori din *h*, când și când din altă consonantă, d. e. iepure, iertare, găină, chiamă, ghiatiă, ochiu, unghie, urechie, văile, iute, iubire etc.; ieri, ieretic, făină etc.

Dnul T. Cipariu pe *i* provenit din *l* îl scrie cu *l*, scriind: galina, muliere etc. Dnul T. Maiorescu combate părerea lui Circa, care scrie acest *ī* cu *y* ung., d. e. gayina, fayina etc. adăugând: „Tot ce am pute dar îngădui dnului Circa ca controversă de discutat, ar fi însemnarea lui *i* consonans prin dieresis sau prin doi *i*, așa încât . . . s'ar scrie: găina sau găina” etc. Aci dnul T. M. îngăduie ceva fără motive; căci *ī* are menirea să despartă sunurile între două vocale spre a nu se diftongi, în vreme ce la noi *i* fiind din origine între două vocale se inmoaie și după firea limbei se aude chiar și unde nu se află în etimologie. Noi nu avem cuvinte, cari reclamă întrebuițarea lui *ī* conform chiemărei ce are de implinit. A scrie pe *ī* cu doi *i* n'avem cauză binecuvântată, fiind că în limba latină nu vor fi esistând mai mult de vre-o 20 cuvinte cu câte doi *i*, dintre cari unul se rostese ca *ī*. După regula îngăduită de dnul T. M. *ī* ar trebui scris pretutindenea cu doi *i*.

În limba noastră *ī* se află așa de des, încât trebuie scris cu o literă aparte și aceasta este *ī*.

h) *Ī* intră uneori ca ajutor sonului.

După cum am vădut în cele precedente, litera *u* se viră uneori între două vocale spre a înlesni rostirea d. e. stea, ste-u-a. Aceeași se poate zice despre *ī*, care și el se viră de regulă între două vocale asemene, d. e. în dee, iee, stee, cari se rostesc: deie, ieie, steie. Dnul T. Maiorescu scrie: idee, ideei, în loc de ideă, ideiei, femeia, femeiei. În loc de oă sau oae, oile, nae, năile ar trebui scris: oaie, oile, naie, năile etc. La începutul cuvintelor, unde *e* s'a diftongit în *ea*, ar trebui alăturat un *ī* spre a inmoia rostirea, d. e. ieacă, ieată, ieară, iearnă, iearbă, ieapă etc., unde *ī* se află și fără diftongul *ea*, d. e. ierburī, iepe și de unde se vede, că acel *ī* esistă în rostire.

Consonantele nu au putere asupra lui *ī*, ci ele se modifică prin *ī*. Așa d. e. la capetul cuvintelor *ī* inmoaie consonantele *c* (=k), *d*, *g*, *s* și *t* și le strămută sonul în *ç*, *ș*, *ș*, *ș* și *ç*, d. e. faci, rugī, perđi, lași, bași etc. Când însă *c*, *d*, *g*, *s* și *t* se află înainte de *a*, *o*, *u* și se inmoaie, atunci primesc ca ajutor pe *ī*, d. e. gīaur, șiatră, șiar, șielină, șundră, etc.

i) *Ī* diftongează pe *e* lung.

1. În cuvintele, cari se încep cu *e*, acesta se diftongează prin *ī*, d. e. ieu, iel, iea, ieī, iele, ieste; în cuvintele, cari se încep cu dift. *ea*, acesta se diftongează prin *ī*, d. e. ieapă etc. De asemenea în cuvintele, în cari *l* sau *h* s'a strămutat în *ī*, d. e. iepure, iertare, ieri, ied etc.

2. *E* lung înainte de *u* de regulă se diftongează prin *ī*, d. e. ieu, mieu, zieu etc.

3. Când *e* din rădăcină este urmat de *r* și adese de *o* a două consonantă, *e* se diftongează prin *ī*, d. e. fier, fiere, miere, aier, șuier, fierb, pier, mierg etc. De asemenea, când este urmat de *d* sau *s*, d. e. ied, mied, miez, piedecă, ies, șies, șiest etc. Asemenea diftongiri aflăm în unele cuvinte, în cari se află *i* din origine, care *i* inmoindu-se a diftongit pe *e*, d. e. păriete, buriete. De unde vedem, că *e* are o mare influență asupra lui *ī*.

Să ne ocupăm acum de regulele gramaticale ce a statorit dnul T. Cipariu asupra lui *ī*.

În gramatica dnului T. Cipariu (p. 28) se zice: „ . . . *ī* jumătățit e la începutul și mijlocul cuvintelor. În ambele cazuri e radical (din rădăcina etimologică) sau eufonic (se aude în rostire) și e singur sau adaus. Radical și singur în iearna (hiberna), muiere (muliere).“

Aprobând aceste observăm, că acest *ī* diftongează pe *e*, unde *ī* original se află în cuvinte și că această natură și-a întins-o și asupra cuvintelor cu *e* lung, în cari nu se află *ī* în rădăcină.

Dnul T. C. continuă (p. 29) astfel: „ . . . *ī* adaus după unele consunătoare, d. e. iepure, cliama, adecă iepure, chiamă,“ — o regulă, care n'are loc, fiind-că acest *ī* nu este adaus, ci provine din inmoierea lui *l*, d. e. ghiată, chiar, chiamă și astfel *l* nu mai are loc: cliamă, căci astăzi nu se mai aude în rostire. Avem multe cuvinte, în cari ne-a remas *ī* în rostire în loc de *l*, d. e. găină, ieu, ochiu, urechie etc. La începutul cuvintelor *l* s'a eliminat, d. e. in, im, etc., și rămânând *e*, acesta s'a diftongit cu *ī*: iepure, ear nu s'a adaus *ī*, înaintea căruia se află *l*.

Dnul T. C. (p. 29) zice: „că *ī* jumătățit eufonic (adaus) se află după consunătoarele vërtoase *b*, *p*, *m*, *v* și *f*, înainte de *e*, spre a împedeca strămutarea lui *e* în *ç*, d. e. piept. Cu provocare la p. 11: vęd, pēr, fēt, pēcat etc.“

Această regulă nu este temeinică; căci nu consonantele premergătoare au influență asupra literilor următoare, ci viceversa, literile din urmă au influență asupra consonantelor premergătoare, d. e. cap, cep, cimbru, faci, mergi, ieși, auđi etc.

Să ne reintoarcem la obiect. *E* se diftongează înaintea unor litere, precum am arētat mai sus. În cuvintele fiere, fier, fierb, miez, mied etc. diftongul *īe* provine din *e* curat, ear în fēt: vęd etc., *e* curat s'a strămutat în *ç*.

Dnul T. C. (p. 29) zice: „*ī* după mutele *d*, *t*, înainte de ori ce vocală, prin care li se adauge un șuier în rostire, d. e. dīeu, tīesu; *ī* după șuierătoarea *s* înainte de ori ce vocale, prin care șuierul *i* se îngroașe, d. e. șiede.“

Această regulă trebuie intoarsă. Nu *ī* după *d*, *t* și *s*, ci *e* diftongindu-se în *īe* (după regulele de sub 2 și

3), dacă i premerge *d*, *t*, *s*, aceste se strămută în *z*, *u*, *u*, *d*. e. zieu, șied, țieș. Fonetisti se află în rătăcire afirmând, că i are menirea se inmoaie consonantele *d*, *t*, *s*, și că punând codițele il pot scoate din limbă și acolo, unde se află în rădăcină și unde *e* se diftongează și apoi susținându-l după *c* și *g*, unde de regulă i nu este original. Principiul de a simplifica și inlesni scrierea este foarte bun: are însă loc numai când e basat pe gramatică, unind etimologia cu rostirea.

k) *Î* în diftongul *ia* și *iu*.

În cărțile scrise cu cirile aflăm litera *ia*, compusă din *i* și *a* și împreunate prin o linioară spre a se rosti *ia*. Această literă s'a pus la început și după punct. Litera *ia* de asemenea este compusă din *a* și *i* limba din mijloc care reprezintă pe i rostindu-se la oaltă ca *ia*. Acest *ia* se află în cărțile slovene bisericesti precum și în cele românești, unde adese corespunde lui *ia*, d. e. *коа*, *ануенска* („Cărare scurtă“). În cele mai multe cazuri întrebuițarea lui *ia* a fost nepotrivită, folosindu-se și pentru *ea*, și chiar pentru *ie*, d. e. *нопта* în loc de *нопте* etc. Destul că din cărțile cirile nu rezultă nici o regulă fixă asupra întrebuițării literei compuse *ia*. Motivată este numai introducerea acestei litere în locul diftongului *ia*, un son care esită în limba noastră.

În limba latină aflăm mulțime de cuvinte terminate în *ia*, care s'a schimbat la noi în *ia*. Ambele litere s'au diftongit; din lat. *scientia*, *potentia*, *convenientia* au rezultat: *sciintia*, *putintia*, *cuenintia*. Din cuvintele *spudia*, *frundia*, *soatia*, *stramoasia*, *trufasia* etc. se vede că i este original și că se diftongează cu *a* și *z*.

Când înainte de *ia* se află *d*, *s*, *t*, atunci aceste consonante se strămută în *z*, *u*, *u*, după cum se vede în exemplele citate.

Dnul T. Maiorescu în „Critice“ dă răburesce diftongul *ia*, eliminând pe i din cuvânt și punând în locu-i pe *ș*, *ț*, d. e. *distanță*, *esperiență*, *șede* etc. Susține totuși și pe *i*, scriind d. e. *atenția*, *operațiunea* etc.

Litera slaveană *ю* este compusă din *i* și *o*, cu toate că la Slavi se rostese *iu* și nu *io*. În cărțile noastre bisericesti încă reprezintă diftongul *iu* și nu *io*, d. e. *юбекъ*, *краю*, *цурарецъ* etc.

Acest *iu* arareori se află la începutul cuvintelor; la mijloc mai totdeauna în cuvinte străine, precum: *ciuru*, *sîura*, *șundra* etc. La capetul cuvintelor acest *iu* este aproape totdeauna etimologic, provenind adică din terminațiunea latină *ium*, *ius*, d. e. *negotium*, *negotiu*, *pretium*, *pretiu*, *medius*, *mediu* etc. El se mai află în legătură cu *d*, *s*, *t*, d. e. *ordiu*, *cașiu*, *motiu*; se află unde *l* s'a strămutat în *i*, d. e. *païu*, *foïu*, *trifoïu* etc. precum și unde s'a eliminat *n*, d. e. *cuïu*, *anteïu* etc. Acest *iu* se află unde în limba latină a fost *are* sau *ar*, d. e. *altariu*, *esemplariu*, *singulariu* etc.; de asemenea se află în cuvintele latine terminate în *or*, d. e. *păstoriu*, apoi în cuvintele noastre terminate în *oriu*: *lucrătoriu*, *muritoriu*, *sporïu*, *greoiu* etc. Acest i

din *iu* se rostese în vorbirea poporului de pretutindenea.

Constatat fiind deci, că *iu* în cea mai mare parte este etimologic și gramatical, urmează să-l scriem pretutindenea unde se rostese. Acest *iu* este prin care se caracterizează numărul singular.

În „Critice“ vedem scriindu-se: *grădinar*, *exemplar* etc., deși în limba latină se află numeroase cuvinte terminate în *arius*, iar în limba română în *ariu*, d. e. *drumariu*, *olarïu* etc. În dicționarul său dacoromân Dnul A. Cihac merge mai departe, lăpădând pe *iu* cu desevărșire și scriind d. e. *negoț*, *preț*, *braț*, *roș* (!) etc.

Din aceste scurte espuneri ori cine poate înțelege confusiunea ce domnesce la noi în privirea terminațiilor *oriu* și *oarïa*. Să ne ocupăm deci ceva mai pe larg de acest obiect.

(Va urma).

Dr. At. M. Marienescu.

BIBLIOGRAFIC.

Cincizeci de istorioare morale pentru băieți și băiete, de amicul pruncilor F. H. cu șase chipuri colorate. Sibiu 1878, editura și tipariul tipografiei eredei de Closius.

Astfel se numesce o cărticică de 127 pagine 16°, apărută de curând. Indată titlul ne arată pentru cine este scrisă și ce scop urmăresce această cărticică. În haina a 50 de istorioare luate din întâmplările vieții copilăresci, se pun în vedere sub foarte diferite împrejurări, urmările bune ale iubirei de adevăr, ascultărei, facerei de bine, iubirei de pace etc., și tot asemenea și urmările rele ale minciunei, neascultărei, înstrăinării averei străine, iubirei de ceartă și cum se numesc toate acele mici păcate ale tinereței, cari consolidându-se și înrădăcinându-se cu vremea, pot să pericliteze caracterul moral al fiitorului om crescut. La sfârșitul fiecărei istorioare se află o scurtă învățătură morală, ca cuintesență scoasă din trînsa.

Scrieri de natura celei de față, noi Românii avem până acuma foarte puține, încât degetele mânilor sunt prea multe, pentru a înșira scrierile pentru copii sub 10 ani, apărute la noi în Transilvania. Cărturarii nostri până acum au cultivat prea puțin acest ram al literaturii atât de interesant și atât de folositor. N'ar trebui să-l neglijăm și pe viitor, căci neglijându-l mai departe, neglijăm totodată și un mijloc puternic, care ar pute contribui în mod eminent la cultivarea inimei și simțemintelor nobile ale fragedei tinerimi de azi și bărbații viitorului. La alte popoare chiar spiritele cele mai alese n'au ținut sub demnitatea lor a cultiva acel ram al literaturii, cunoscut sub numirea „literatura scrierilor pentru copii.“

Numărul acestor produse este la Germani, Francesi ș. a. imens de mare; multe sunt de o calitate inferioară, multe însă de o calitate eminentă, așa încât au fost traduse în multe dintre limbile culte ale Euro-

pei. De categoria acestor din urmă se țin și istorioarele morale, pre cari dnu *Hințescu* ni le presintă în traducere în cârticica sa.

Mărturisim, că ne-ar fi plăcut mult mai mult, dacă am fi putut zice, că literatura noastră s'a îmbogățit prin un op *original*, de felul celui în cestiuine. Viața copiilor noștri abună samă este spiritual tot atât de bogată, ca și a copiilor germăni. Astfel stând lucrul, un spirit productiv ar fi aflat motive destule pentru a compune tablouri drăgălașe, precum sunt cele din istorioarele traduse. Istorioare scoase din viața copiilor noștri ar atrage negreșit și mai mult și folosul ar fi și mai mare.

Până va veni însă cineva dintre cărturarii noștri cu un product original în această materie, suntem recunoscători dlui *Hințescu*, că ne-a dat cel puțin în traducere o colecțiune de istorioare frumoase. Subiectul istorioarelor sunt adevăruri, pre cari le aflăm în viața tuturor copiilor, espunerea lor este earăși atât de puțin specifică germăună, încât ușor ne putem uita de imprejurarea, că nu sunt originale în cârticica dlui *Hințescu*.

Esprimând însă recunoștința meritată dlui *Hințescu* pentru alegerea istorioarelor, traduse de *D-Sa*, nu putem să retăcem, că dlui a fost ceva mai puțin norocos în predarea lor în limba romăună.

Aflăm în mai multe istorioare pasage, ce n'au înțeles; altele cari nu reproduc idea autorului germăun și ear altele cari, reproducând cuvintele germăune, dau în romăunesce un înțeles fals. Ici colea s'au străcurat câte o espresiune trivială, sau câte un provincialism, sau germanism, cari toate turbură splendoarea, ce aceste istorioare au în original. Așa d. e. dacă zice dl *Hințescu*: „De sigur mama nu-mi *poftesce* leacurile, că ce causă ar avè de a me opri să nu gust din ele“, pag. 2; sau „stropia cu *cana* foile și fructele. Atunci *inștiori* pomișorul,“ pag. 5; sau „*apucă* el pe *Augusta* de *grumaz*“ în loc de îmbrățisare, pag. 13; sau „el trage de guler pe *Pavel*, carele plângea *amar* de pe pământ în sus“, pag. 21; sau „turn jumătate căzut și bătut de vremi“, pag. 41; sau „sângele *cel curat* curgea pe frunte preste față în jos și zăcea ca moartă pe pământ“ pag. 60 ș. a. ș. a., atunci abună samă n'a nimerit înțelesul autorului germăun, sau a dat în romănesce pasagelor un înțeles fals.

Cuvinte triviale ca: *cană*, *cărași-ve*, *descebăului* ș. a. de asemenea provincialismi ca: *amiazăți*, *cândui* (în loc de când e și când vei —), *domnuso*, *tatăso* etc. mai bine ar face să lipsească cu totul din astfel de scrieri, căci ele au pe lângă scopul moral să implinească și scopul de a deda pre copil a vorbi mai curat și mai frumos decum se obicinuesc a vorbi acasă cu alți copii sau cu servitorii.

De asemenea s'ar fi putut incungiura iregularitatea în scrierea imperfectului, căci aci se scrie *caută* aci *căută*; *mănie*, *injură* și *plânse*; *lăsă*, *găță*, *lăudă*, dar apoi și *află*, *ertă*.

Forma pronominală „*îți*“ totdeauna se scrie împreună cu celalalt cuvânt fără a se indica prin apostrof contopirea, d. e. *cumuți* = *cum îți*, *țai* = *ți-ai*. Aceste și altele sunt greșeli mărunte, cari însă ușor s'ar fi putut incungiura și cârticica prin aceasta numai ar fi câștigat.

Ce privește hărția și tiparul, amëndoue pot să mulțamească pe deplin; ilustrațiunile, 6 la număr, de asemenea sunt potrivite și bine colorate.

Recomândăm deci tuturor părinților, cari voiesc a face copiilor o plăcere folositoare, a le cumpăra această cârticică, care de sigur le va procura multe momente fericite.

BIBLIOGRAFIE.

d'Avril, Saint Cyrille. *Mémoire sur la langue, l'alphabet et le rite attribués aux apôtres slaves du 9. siècle.* (43 p. 8°), Paris 1877.

Schmidt, Wilh., *Suczava's historische Denkwürdigkeiten von der ersten historischen Kenntniss bis zur Verbindung der Bukovina mit Oesterreich.* Ein Stück Städte-Chronik und moldauischer Geschichte. Czernowitz, 1876. Selbstverlag (zu haben im Suczavener Gemeindeamte). (IX, 276 p. 8°).

În curënd va eși de sub tipar un op literar, care va trebui să devie *biblia poporului romăun*. Acest op este:

Istoria lui Mihaiu Viteazul de *Niculae Bălcescu*, în ediție populară.

CORESPONDENȚĂ.

G. S. în R . . . a. „Totu amu avutu unu succesu multu pucinu favorabilu, precumu amu fostu asteptatu siguru; avendu întregu poporulu respectulu cuvenitu . . .“

Gratulăm -u, scurt -u dar -u frumos -u! Gluma la o parte! Bieții scolaru ai DTle, pe cari între altele, precum scrii, i silesci a pronunța „*la audiu*“ și „*după modulu anticu*“ pe „*u diumetatitu*“, trebuie să și peardă resufletul, dacă într'o propoziție ca a DTle sus citată, după tot cuvântul *sufă una* întocmai unei locomotive. Rogu-Te pune'i să cânte în chor cu „*u diumetatitu*“ „*la audiu*“. Spre scopul acesta Iți recomandăm o împărțire economică a muncii: unii dintre scolaru să cânte, alții să țină isoanele cu *u — u — u* „după modulu anticu.“ De altmintrelea *urlare* vine dela latin. *ululare* (onomatopoeicon!).

În sfârșit noi, din oare-care motiv, nu am zis că, nu se pronunță *u* scurt, ci am susținut numai că, nu este de lipsă a'l și scrie mereu; fiind de ajuns a nota în *gramatică* o regulă, ca și cum ai zice: Romănul obicinuesce după tot cuvântul ce se termină în „*un'a consonatoria*“ a fluera odată. Cu atăta, așa credem, Te-ai pute mulțami chiar și DTa.